

לחשב מסלול מחדש

רועי משה שמחי*

המטרייה הרלוונטית) יורה בית המשפט לצדדים להגיש **תחשיבי נזק** מטעמם². מטרתם העיקרית של תחשיבי הנזק היא לשקף לבית המשפט נכוחה את נתוני התביעה העומדת בפניו, באופן שיאפשר לו להעריך אותה בצורה מושכלת ולהציע לצדדים הצעת פשרה מתאימה.

במרבית המקרים תימצא תחילה בתחשיבי הנזק³ התייחסות לסוגיית אחריות הנטבע לתאונה ולאשם התורם של התובע, ולאחר מכן לשיעור נזקיו של התובע. עם הגשת תחשיבי הנזק מטעם הצדדים כולם תינתן הצעת הפשרה. מקום בו יקבלו הצדדים את הצעת הפשרה, או יסכימו על פיצוי כלשהו המושתת על בסיסה, יוגש הסכם פשרה לבית המשפט והתובענה תגיע לסיימה.

חשיבותו של שלב הגשת תחשיבי הנזק היא בכך שהוא מספק לצדדים נקודת יציאה, המאפשרת להם לסיים את ההליך המשפטי כבר בשלביו המוקדמים, וזאת מבלי להזדקק להכרעה שיפוטית. **אולם**, חרף יתרונותיו של שלב זה, האופן שבו הוא מיושם כיום אינו מיטבי, בלשון המעטה.

מה הייתם חושבים לו היו אומרים לכם ש"עיצוב מחדש" של שלב אחד בלבד בהליך המשפטי יכול היה להעלות בצורה ניכרת את שיעור התיקים המסתיימים בפשרה, לחסוך בזבזו זמן ומשאבים רבים, ואף להקל בצורה משמעותית על העומס הרב ממנו סובלת מערכת המשפט בישראל?

עולם תביעות נזקי הגוף מכיל בתוכו מגוון רחב של תביעות, ובהן: רשלנות רפואית, תאונות עבודה ותביעות על פי חוק הפלת"ד¹. משכך, אין זה מפתיע שתביעות ממין זה הן הנפוצות ביותר בתחום המשפט האזרחי במערכת המשפט בישראל, ובמספרים: בחודש אוגוסט 2021 נדונו בערכאות הדיוניות ברחבי הארץ 103,288 תביעות אזרחיות בסדר דין רגיל. כ-55% מהתביעות הללו, 56,748, עוסקות בנזקי גוף. יוצא אפוא, שסיום הליכים מסוג זה מוקדם ככל הניתן, מהווה אינטרס גדול גם של מערכת המשפט בכללותה, הכורעת תחת העומס ההולך וגובר.

בתביעות נזקי גוף, לאחר הגשת כתבי בית הדין וחוות דעת רפואית (מטעם הצדדים או בית המשפט, לפי

* עורך דין, משמש בארבע השנים האחרונות כעוזרו המשפטי של נשיא בית המשפט המחוזי בירושלים, השופט אהרן פרקש.

1 חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975, ס"ח 234 (להלן: "חוק הפלת"ד").

2 שלב יציר הפרקטיקה אשר בתי המשפט מקפידים עד מאוד על קיומו - ראו לדוגמה בר"ע (מחוזי י-ם) 770/03 זיו נ' גולן (נבו, 28.12.2003).

3 למעט, לדוגמה, תביעות על פי חוק הפלת"ד בהן חל משטר של אחריות מוחלטת, במסגרתו סוגיות האחריות והאשם התורם של התובע אינן נבחנות (ראו ס' 2(ג) לחוק הפלת"ד, לעיל ה"ש 1).

את אמון הציבור במערכת המשפט.⁷ אני מבקש ליישם את הרעיונות שעמדו בבסיסו של תיקון 113 ולשאוב מרוחו. מרוחו בלבד ולא מגופו, שכן אין לעשות היקש מוחלט בין תיקון 113 לענייננו, וזאת בשל הרציונליים וכללי היסוד השונים העומדים בבסיס שני תחומי המשפט הללו.

◀ ייחודו של המודל מתבטא בתחולתו על רוב סוגי תביעות נזקי הגוף, וכן בהשפעתו על אופן התנהלותם של הצדדים גם יחד המשפט גם יחד

המודל המוצע

ייחודו של המודל מתבטא בתחולתו על רוב סוגי תביעות נזקי הגוף, וכן בהשפעתו על אופן התנהלותם של הצדדים ובית המשפט גם יחד. כפי שיפורט להלן, מבצע המודל רביזיה הן בשלב הגשת תחשיבי הנזק, והן באופן הבניית הצעת הפשרה.

שלב הגשת תחשיבי הנזק

על פי המודל המוצע יעוגן תחשיב הנזק בדין ויהפוך לשלב מחייב, הכולל שלושה חלקים:

בחלק הראשון יידרשו הצדדים להציג בפני בית המשפט בטבלה, פרמטרים מספריים מרכזיים שיסייעו לו בעריכת

כדרך שבשגרה מגישים עורכי הדין, אך הבקיאים והמנוסים שבהם, תחשיבי נזק "קיצוניים" מטעמם, כל אחד בהתאם לאינטרס הצד שאותו הוא מייצג. הגשת תחשיבים אלה, אשר הקשר בינם לבין התובענה הוא גבולי ביותר, בעייתית במיוחד, בפרט נוכח העובדה, כי הנתונים שמציגים הצדדים בתחשיביהם הם היחידים העומדים לנגד עיניו של השופט בבית המשפט בעת עריכת הצעת הפשרה. במצב המתואר נאלץ בית המשפט להקדיש זמן רב לעריכת "תחשיב נזק שלישי" מטעמו, המושתת פעמים רבות על נתונים שאינם מספקים. עובדה זו מעכבת את מתן הצעת הפשרה ופוגעת בטיבה, באופן שמוביל את מי מהצדדים לסרב לה. בנוסף, הגשת תחשיבי נזק "קיצוניים" יוצרת, מטבע הדברים, פער משמעותי ביניהם לבין הצעת הפשרה, המונע לא אחת את קבלתה על ידי מי מהצדדים, ה"שבוי" בטענותיו הוא.

עינינו הרואות, כי אין מדובר בבעיה אקדמית גרידא, אלא בכזאת הבאה לידי ביטוי, חדשות לבקרים, בחיי המעשה.

אם כן, הדרך שבה בוחרים הצדדים להגיש את תחשיבי הנזק מטעמם פוגעת ברציונל העומד בבסיס הגשתם, ומכאן אף בסיכויי התביעה להסתיים בפשרה. את הפתרון להתנהלות האמורה מבקש אני להקיש, בשינויים המחויבים, מתיקון 113 לחוק העונשין - "הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה"⁴.

תיקון 311

בקצרה ייאמר, כי תכליתו של התיקון האמור נועדה לצמצם את חוסר האחידות בענישה, עת מדובר במקרים העוסקים בעבירות דומות שנעברו בנסיבות דומות⁵. באמצעות התיקון יצר המחוקק הליך מובנה ומנומק לגזירת הדין, היה והנאשם נמצא אשם בביצוע העבירה. על בית המשפט, אשר מצא את הנאשם אשם בדין, לבצע כחלק מגזר דינו **שלושה שלבים**: קביעת מתחם העונש ההולם לעבירה; בחינה האם יש מקום לסטות מהמתחם שנקבע; וגזירת דינו של המורשע בגבולות המתחם (ככל שנמצא שאין מקום לסטות ממנו), וזאת בהתאם לנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה⁶. באמצעות קביעת מתחם הענישה ביקש המחוקק להבטיח אחידות, בהירות וצפיות של הענישה הפלילית. זאת, בין היתר, במטרה להגביר

4 חוק העונשין (תיקון מס' 113), התשע"ב-2012, ס"ח 102 (להלן: "חוק העונשין, תיקון 113").
5 ראו: הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 92) (הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה), התשס"ו-2006, ה"ח 446; רע"פ 8404/15 אלמוסראתי נ' מדינת ישראל (נבו, 24.5.2016), בפסקה 14.
6 חוק העונשין, תיקון 113, לעיל ה"ש 4, בס' 40; אורן גזל אייל "חריגה ממתחם העונש ההולם" ספר דורית ביניש 539, 541-542 (2018).
7 סיגל קוגוט, אפרת חקאק ואיתמר גלבפיש "מי מחד מהבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה? על ערכאת הערעור ותיקון 113" משפט צדק? ההליך הפלילי בישראל - כשלים ואתגרים 267, 311 (אלון הראל עורך, 2017).

חלק זה ייצור "קשר היסטורי" בין הצעת הפשרה לבין פסיקות והצעות פשרה קודמות בעלות מאפיינים דומים. אותו "קשר" בין ההליכים השונים צפוי להוביל לאחידות במתן הצעות הפשרה ולאפשר לבית המשפט להגדיר את "מתחם הנזק האזרחי", עליו ארחיב להלן.

חלקו השלישי והאחרון של תחשיב הנזק יהיה דומה באופיו לתחשיבי הנזק המוגשים כיום. בחלק זה, כמפורט לעיל, יציגו הצדדים את עמדתם ביחס לסוגיית האחריות, הקשר הסיבתי והנזק, יש להדגיש, כי במסגרת המודל החדש יוגש חלק זה בשים לב לשני חלקיו הראשונים של התחשיב.

לאחר השלמת שלב הגשת תחשיבי הנזק תחל מלאכתו של בית המשפט.

אופן הבניית הצעת הפשרה

בניגוד למצב הנוכחי, בו הצעת הפשרה מועברת לצדדים כמקשה אחת, כחלק מהמודל המוצע תחולק גם הצעתו של בית המשפט לשלושה חלקים:

בחלק הראשון, בדומה לתיקון 113, יגדיר בית המשפט את "מתחם הנזק האזרחי", הוא הרף העליון והתחתון של הנזק בתביעה שבפניו. זאת, בהסתמך על **שלושת נתוני היסוד** העומדים בבסיסה, אשר יצוינו אף הם, וכן על חלקו השני של תחשיבי הצדדים⁸. היה ומי מהצדדים הגיש תחשיב נזק אשר סך הנזק המצוין בו גדול משמעותית

הצעת הפשרה⁹. בין היתר, יציינו הצדדים את הפרמטרים הבאים: תאריך לידת התובע; מועד התאונה; ממוצע שכרו החודשי של התובע לפני התאונה (לפחות שישה חודשים); שכר חודשי ממוצע לאחר התאונה; שקלול הנכות "הרפואית" הצמיתה וסעיפי החוק מכוחם נקבעה; שיעור הנכות הרפואית ממנה סבל התובע קודם לאירוע התאונה, ככל שישנה; מספר ימי האשפוז בגין התאונה; מספר ימי היעדרות מעבודה בגין התאונה; שיעור התגמולים שהתקבלו מהמוסד לביטוח לאומי בגין התאונה המדוברת; סה"כ הוצאות רפואיות ואחרות בגין התאונה; מקדמי ההיוון הרלוונטיים עד למועד פרישת התובע מעבודתו (כשכיר או עצמאי, לפי נסיבות העניין), וכן עד תוחלת חייו הצפויה (על פי לוחות התמותה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה).

הצדדים יידרשו לצרף אסמכתאות להוכחת כל אחד מהפרמטרים שציינו בטבלה. היה ויימצא ניסיון למניפולציה של הנתונים, יהיו חשופים הצדדים להשתתף הוצאות כנגדם.

בחלקו השני של התחשיב יפנו הצדדים את בית המשפט לכמה פסקי דין (או הצעות פשרה קודמות, כפי שיפורט להלן) החולקים מאפיינים דומים, ככל הניתן, עם התביעה הנדונה. זאת, בדגש על **שלושת נתוני היסוד** של תביעות נזקי הגוף: גיל התובע, בסיס שכרו ושיעור נכותו (על כל רבדיו - רפואית, תפקודית וגריעה מכושר ההשתכרות).

8 חלק מן הפרמטרים יהיו רלוונטיים בתביעות מסוימות בלבד.

9 בדומה ל"מתחם העונש ההולם" אף בענייננו איני רואה מקום להגדרת היקפו של "מתחם הנזק האזרחי".

דבר מה נוסף

לטעמי יש להעניק לשופט היושב בדיון את האפשרות להחריג מן המודל המוצע תביעות מסוימות, נוכח מאפייניהן הייחודיים. כך לדוגמה, ייתכן שיש מקום להחריג **תביעת עזבון קטין**, הכוללת מספר מצומצם של ראשי נזק הניתנים, בדרך כלל, לחישוב אריתמטי פשוט¹¹.

המתחם וסך הנזק הספציפי שייקבעו יהיו מנותקים מסוגיות האחריות והאשם התורם, מתוך הצורך לשמר, כמה שניתן, על טוהרם המתמטי

סיכום

המודל המוצע צפוי למנוע מהצדדים להגיש תחשיבי נזק "קיצוניים", לקצר ולייעל, בחלוף הזמן, את שלב הגשת תחשיבי הנזק ומתן הצעת הפשרה, להוביל לחסכון במשאבים, ליצור אחידות בין הצעות הפשרה ובכך להגביר את אמון הציבור במערכת המשפט, ואף למנוע טעויות של עורכי הדין, אשר יידרשו להסתמך בתחשיביהם על פסקי דין והצעות פשרה קודמות. לשיטתי, בכוחו של המודל המוצע להביא לעלייה בשיעור התביעות המסתיימות בפשרה, מה שיקל באופן ניכר על העומס המוטל על כתפי בית המשפט, ובכך יצאו נשכרים לא רק הצדדים להליכים משפטיים והשופט היושב בדיון, אלא אף הציבור בכללותו.

מהרף העליון או קטן בצורה ניכרת מהרף התחתון, תהא שמורה לבית המשפט הסמכות, לפי שיקול דעתו, להשית הוצאות כנגדו.

בחלק השני יציין בית המשפט מהו **סך הנזק המדויק**, בשים לב למאפייניה הייחודיים של התובענה המדוברת. חשוב להדגיש, כי המתחם וסך הנזק הספציפי שייקבעו יהיו **מנותקים** מסוגיות האחריות והאשם התורם, מתוך הצורך לשמר, כמה שניתן, על טוהרם המתמטי. כך ייעשה אף ביחס לסוגיית ניכוי תגמולי המוסד לביטוח לאומי, שכן מדובר בתגמול הנקבע על ידי גורם חיצוני ומחושב בהתאם לאמות מידה שונות.

בחלק השלישי תצוין **הצעת הפשרה הסופית**, שבה ישוקללו אף סוגיות האחריות, האשם התורם וניכוי תגמולי המוסד לביטוח לאומי¹⁰.

לעיתים, לאחר החלק השלישי, תחרוג הצעת הפשרה הסופית מהמתחם שהוגדר בתחילה, ואולם אף בכך אין אנו מאבדים את האפקטיביות שלו. ראשית, במידה שהתובענה לא תסתיים בפשרה, יסייע המתחם במיקוד וגידור המחלוקת בעת משא ומתן עתידי בין הצדדים. שנית, יתווסף מתחם הנזק למתחמים שנקבעו בתיקים נוספים אשר יהיו כולם גלויים לציבור המתדיינים, על כל היתרונות העולים מכך - כפי שיפורט להלן.

פרסום הצעות הפשרה

הצעת הפשרה המלאה, ללא שם התובע, תפורסם במאגרים המשפטיים, וזאת על מנת שצדדים לתובענות אחרות יהיו חשופים אליה. בכך יתחזק ה"קשר" בין ההליכים השונים ותגבר האחידות ביניהם. פרסום הצעות הפשרה ירחיב בצורה ניכרת את המאגר שבו יכולים בתי המשפט והצדדים להיעזר. רעיון הפרסום עשוי לעורר התנגדות, שכן הוא עשוי לחשוף במקרים הרלוונטיים, את הפער בין הצעת הפשרה לפסק הדין. אולם, אין לחשוש מכך שכן לאחר שלב תחשיבי הנזק נחשפים ממצאים חדשים רבים (ראיות, עדויות וכדו') העשויים להצדיק סטייה מהצעת הפשרה.

בשל ריבוי תביעות נזקי הגוף, זמן לא רב לאחר החלת המודל המוצע תעמוד לרשות הצדדים ובית המשפט מסה קריטית של הצעות פשרה, בדגש על מתחמי הנזק, אשר יהפכו את מלאכת הערכת הפיצוי והגשת תחשיבי הנזק לקלה, פשוטה ומהירה יותר. מתחמי הנזק שיווצרו אף יאפשרו לצדדים להגיע לפשרה מבלי להזדקק לעזרתו של בית המשפט.

10 וכן ניכויים נוספים, ככל שיישנם. לעיתים נדירות, כבר בשלב זה יציע בית המשפט לדחות את התובענה.
11 ע"א 10990/05 פינג'ני נ' הראל חברה לביטוח בע"מ, פ"ד סא(1) 325 (2006).